

відносинах. Це має велике значення для стратегічного розвитку економіки країни, і отже, потребує регулювання з боку держави. Подальших досліджень вимагає вироблення на державному рівні пропозицій із подолання існуючого розриву інтересів банків як суб'єктів економіки, націлених на максимізацію власного прибутку, і банків як необхідного елемента національної економіки, який забезпечує її безперервний та інтенсивний розвиток, зокрема в умовах глобальної світової економіки.

Література

1. Коваленко Ю.М. Структуризація сучасного фінансового ринку / Ю.М. Коваленко // Фінанси України. – 2010. – № 9. – С. 91-99.
2. Івасів І. Вплив іноземних банків на банківську систему України / І. Івасів, Р. Корнилюк // Вісник Національного банку України. – 2011. – Жовтень. – С. 84-91.
3. Магомедов Г.И. Стратегия развития конкуренции на региональном рынке банковских услуг : монография / Г.И. Магомедов. – Волгоград : Волгоградское научное изд-во, 2011. – 263 с.
4. Рабинович И.В. Развитие международной деятельности российских банков как необходимое условие повышения их международной конкурентоспособности в условиях глобализации // Российский экономический интернет-журнал. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.e-rej.ru/Articles/2008/Rabinovich>
5. A Framework for Analyzing Competition in the Banking Sector. [Electronic resource]. – Mode of access http://www.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2010/12/13/000158349_20101213102840/Rendered/PDF/WPS5499.pdf
6. About financial institutions. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.ebrd.com/pages/sector/financial/about.shtml>
7. Competition in the Financial Sector: Overview of Competition Policies. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp0945.pdf>
8. Competition and stability in banking. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/5534>
9. Волков О.Р. Международная банковская конкуренция: теория и современные тенденции / О.Р. Волков // Вестник УМО. – Сер. : Изд-во "Экономика, статистика и информатика". – 2010. – № 3. – С. 15-19.
10. Rating Symbols and Definitions. [Electronic resource]. – Mode of access http://www Moody.com/researchdocumentcontentpage.aspx?docid=PBC_79004
11. Ryser M. Selecting credit rating models: a cross-validation-based comparison of discriminatory power / M. Ryser // Financial Markets and Portfolio Management. – 2009. – № 2. – Vol. 23. – Pp. 187-203.
12. Трохименко В. Трансформація конкурентних відносин на ринку банківських послуг на сучасному етапі розвитку світової економіки / В. Трохименко // Вісник Антимонопольного комітету України. Конкуренція. – 2011. – № 2. – С. 26-32.

Панасенко А.А. Международная банковская конкуренция

Рассмотрена проблематика, касающаяся международной банковской конкуренции. Проанализировано понятие банковская конкуренция и международная банковская конкуренция, выявлены отличительные черты последней на современном этапе. Обозначены основные пути повышения конкурентоспособности украинских банков в международном масштабе.

Ключевые слова: банк, конкуренция, международный финансовый рынок, технологии, соперничество, глобализация.

Panasenko A.A. International banking competition

This article discusses in the context of globalization and integration issues relating to international banking competition. Analyzed the essence of the concept of banking competition and the international banking competition, identified the distinctive features of the latter at this stage. Outlines broad ways to improve the competitiveness of Ukrainian banks on the international financial market.

Keywords: bank competition, international financial markets, technology, competition, globalization.

УДК 336.76

Аспір. У.В. Пелех – Львівський НУ ім. Івана Франка

РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК ГРОШОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Визначено проблеми застосування механізму державного регулювання відсоткових ставок грошового ринку в перехідній економіці України. Окреслено можливості та пріоритети процентної політики в умовах поглиблення трансформаційних процесів.

Ключові слова: грошово-кредитне регулювання економіки, процентна політика, процентна ставка, напрями підвищення ефективності процентної політики.

Постановка проблеми. З проведенням в Україні ринкових реформ особливо нагально постала проблема регулювання монетарної сфери та створення ефективних механізмів впливу на економічні процеси. Одним із найбільш дієвих важелів регулювання, якими володіють центральні банки, є процентна політика. Про ефективність її застосування свідчить досвід розвинених ринкових країн, регулятори яких активно використовували цей засіб для досягнення бажаних цільових орієнтирів.

Проблеми державного регулювання процентної ставки надзвичайно складні та багатогранні. Різні їх аспекти досліджували у своїх працях А. Гальчинський [1], О. Гнатів [2], С. Лазур [3], В. Стельмах [4], В. Спіфанов [4] та ін. Однак складність трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні, потребує розширення потенціалу регулювання процентних ставок та його наукового обґрунтування з урахуванням реалій перехідної економіки.

Методика досліджень. Метою роботи є визначення проблем і напрямів подальшого застосування процентної політики в умовах поглиблення трансформаційних процесів вітчизняної економіки.

Результати дослідження. Проблеми ефективності регулювання процентних ставок визначаються складністю об'єктів оцінки, до яких неможливо застосувати загальні підходи. Ефективність процентної політики визначається концептуально, згідно з належністю до ліберальних моделей або моделей державного активізму.

Прихильники ліберальних концепцій заперечують можливість центральних банків ефективно впливати на досягнення кінцевої мети грошово-кредитної політики – розширення виробництва, підвищення рівня зайнятості населення та уповільнення темпів інфляції. Вони стверджують, що центральні банки можуть ефективно впливати лише на проміжні цілі – процентні ставки та грошові агрегати. Ліберали відстоюють позицію, що підняти ефективність процентної політики можна лише шляхом максимального обмеження державного втручання. Проте реалії трансформаційних процесів, які відбувалися у вітчизняній економіці, засвідчили, що ліберальний підхід до реалізації процентної політики в перехідних умовах призводить до посилення кризових явищ. Тому центральні банки розвинених країн активно використовують процентну політику як одну з найефективніших форм грошово-кредитного регулювання.

У перехідних економіках постійно постає проблема вибору найефективнішого напрямку реалізації процентної політики. Політика "дешевих гро-

шей" має переваги, пов'язані з можливістю стимулювання інвестицій, кредитування пріоритетних сфер економічної діяльності. Водночас, низькі процентні ставки не завжди дають змогу отримати бажані результати, оскільки скорочують обсяги зберігання фінансових ресурсів, що не сприяє зростанню інвестицій в перспективі. Не виправдовує себе й вибіркове кредитування, оскільки через ефект кредитного мультиплікатора кредитні резерви розділяються по всіх галузях економіки [1].

Ефективність реалізації процентної політики оцінюють з різних аспектів, проте найістотнішим є макроекономічний та монетарні аспекти. Перший пов'язаний з характером впливу процентних ставок на фазу економічного циклу і ділову активність економічних суб'єктів. Регулюючі заходи, побудовані на зниженні процентних ставок, центральні банки застосовують в умовах спаду економічної активності, що сприяє виходу економіки з рецесії. Відповідно, підвищення процентних ставок застосовують в умовах "перегріву економіки", що допомагає стримати розвиток інфляційних процесів. Однак, як свідчить практика діяльності НБУ, процентна політика недостатньо впливає на макроекономічну ситуацію в країні, що свідчить про її низьку ефективність. Обмежені можливості НБУ зумовлені відсутністю розвиненого ринкового середовища, економічною та політичною нестабільністю в державі.

Монетарний аспект ефективності процентної політики пов'язаний з її здатністю впливати на грошову масу в обігу та структуру грошових агрегатів. Зниження процентних ставок за різними видами вкладів призводить до зростання частки грошей у руках населення і, відповідно, збільшення грошового агрегату М0; підвищення процентних ставок сприятиме зростанню грошового агрегату М2. Вплив на структуру грошової маси пов'язаний також зі зміною кредитного портфелю та ресурсної бази банківської системи. НБУ володіє певними важелями впливу на процентну ставку в короткотерміновому періоді, однак у довготривалій перспективі він не має такої змоги.

У розпорядженні регулятора є широкий вибір методів та інструментів грошово-кредитної політики. Проте ефективність використання їх змінюється на кожному етапі розвитку економіки. Тому для НБУ важливим є врахування можливостей інструментів грошово-кредитного регулювання і їх адаптація до певного стану трансформаційних процесів. Проблему ефективності регулювання процентних ставок можливо розглядати лише комплексно, в контексті системи чинників, які мають бути враховані під час реалізації грошово-кредитної політики. На рис. 1 зображено основні напрями підвищення ефективності регулювання процентних ставок.

Основним напрямом підвищення ефективності регулювання процентних ставок у вітчизняній економіці є *обмеження немонетарних чинників виникнення інфляції*. Такими чинниками є ціни на енергоресурси і політична нестабільність. Зменшити вплив названих факторів можливо лише після завершення переходу до ринкових цін на енергоресурси та адаптації до них української економіки, вирішення політичних проблем, які знаходяться в центрі уваги суспільства та суб'єктів економіки.

Рис. 1. Напрями підвищення ефективності регулювання процентних ставок в Україні

Одним із найбільш дієвих заходів щодо відновлення функцій НБУ з формування та регулювання пропозиції грошей і визначення процентних ставок є *перехід до режиму плаваючого валютного курсу*. Досвід країн, які вже завершили період ринкової трансформації, доводить, що перехід до плаваючих валютних курсів є закономірним процесом. В умовах інтеграції вітчизняної економіки у світове співтовариство, створюються передумови для обмежень руху міжнародного капіталу та регулювання міжнародних розрахунків, що дає змогу забезпечувати режим плавання валюти. Для НБУ перехід до плавання української гривні дасть змогу почати використовувати процентні ставки, з одного боку, як основний цільовий орієнтир, з іншого – в складі трансмісійного механізму для впливу на економічну кон'юнктуру.

Пріоритетного значення в сучасних умовах набуває питання *ефективності застосування методів та інструментів регулювання грошово-кредитної та процентної політики*. На рис. 2 визначено основні інструменти та методи процентної політики, покращення застосування яких має підвищити її ефективність.

Рис. 2. Напрями підвищення ефективності застосування методів та інструментів регулювання грошово-кредитної та процентної політики

Провідну роль в реалізації процентної політики розвинених держав відіграють *операції на відкритому ринку*. Гнучкість і повна підпорядкованість цього засобу дає змогу центральним банкам оперативного впливати на грошову масу та процентні ставки. Використання усього діапазону можливостей операцій на відкритому ринку передбачає існування розвиненого ринку цінних паперів. В Україні можливості застосування цього інструменту є обмеженими. Основними перепонами для здійснення операцій на відкритому ринку у вітчизняній економіці є: відсутність фондового ринку державних цінних паперів; нерозвиненість вторинного ринку цінних паперів. Тому важливим напрямом підвищення ефективності застосування операцій на відкритому ринку є активізація ринку цінних паперів.

Облікову ставку використовують центральні банки для регулювання процесу кредитування комерційних банків. Зміна облікової ставки визначає відповідну зміну ціни кредиту для комерційних банків і є традиційним інструментом впливу на кредитну спроможність банківської системи. В Україні можливості впливу облікової ставки на динаміку обсягів кредитування є обмеженими, що обумовлено незначним обсягом кредитних ресурсів, які перебувають в розпорядженні НБУ (близько 6 % обсягів кредитних ресурсів). Підвищення ефективності застосування облікової ставки передбачає зростання частки кредитних ресурсів НБУ в портфелях комерційних банків.

Пріоритетним напрямом грошово-кредитної політики у розвинених ринкових економіках є політика *рефінансування*. Механізм впливу цього інструменту базується на функції Центрального банку як "кредитора останньої надії". НБУ може впливати на кредитні можливості банківської системи через зміну умов надання позик. У вітчизняній економіці ставка рефінансування поки що неспроможна відчутно впливати на кредитну активність комерційних банків. Визначальною проблемою, що перешкоджає реальному застосуванню цього інструменту грошово-кредитного регулювання в Україні, є відсутність у портфелях комерційних банків достатнього запасу цінних паперів. Для розширення можливостей рефінансування і створення механізму впливу на економіку, актуальним є запровадження найефективнішого різновиду рефінансування – переобліку векселів. Подальший розвиток механізму рефінансування в Україні може бути здійснений також шляхом залучення в кредитні операції більшості учасників міжбанківського ринку, що можливо завдяки зниженню вимог до них.

Процентна ставка має стати ефективною складовою передавального механізму грошово-кредитної політики в умовах економічного зростання. Вважають, що сучасна процентна політика має зосередитись на кон'юнктурній політиці та забезпечити сталий розвиток економіки через "згладжування коливань" в економічних процесах і досягнення загальної рівноваги. Однак в Україні процентна політика майже не впливає на економічну кон'юнктуру. Суб'єкти економічної діяльності слабо реагують на зміну процентної ставки, що зумовлено загальним високим рівнем процентних ставок та обмеженими масштабами коштів, які перерозподіляються.

Посилити роль й ефективність процентної політики має перехід до *прямого таргетування інфляції*. В умовах переходу до прямого таргетування інфляції, вимоги до ефективності процентної політики зростають і вона стає одним із визначальних регуляторів монетарної сфери, а також цільовим орієнтиром [2].

Важливим для підвищення ефективності процентної політики є її системне застосування, коли мають бути вилучені взаємовиключні цільові орієнтири. Крім того, необхідно враховувати особливості реалізації грошово-кредитної політики, зокрема: заходи процентної політики є складовою грошово-кредитної політики і мають узгоджуватись іншими її складовими; грошово-кредитна політика заперечує доцільність використання непрогнозованих заходів регулювання, які можуть зруйнувати раціональні очікування в суб'єктів економіки. Зважене регулювання процентних ставок має сприяти формуванню довіри до заходів монетарної влади за умови стабілізації економіки.

Ефективне проведення процентної політики пов'язане також з визначенням оптимальної величини процентної ставки. Найважливішими чинниками її формування мають бути: досягнення позитивного рівня процента та побудова структури процентних ставок, за якої повинне бути досягнуте оптимальне співвідношення між рентабельністю реального виробництва, банківським процентом та інфляцією; досягнення раціонального співвідношення реальної процентної ставки з процентними ставками основних зовнішньоекономічних партнерів. Визначення оптимальних значень процентних ставок пов'язане з врахуванням значної кількості факторів, що реально можливо здійснити лише в складі економіко-математичних моделей. Одним із можливих напрямів є використання Державної економіко-математичної моделі (ДЕММ) України, що могла б врахувати максимально широкий спектр макроекономічних показників.

Висновки. Застосування процентних ставок як засобу грошово-кредитної політики дає змогу реалізувати заходи тактичного впливу та досягти бажаних параметрів монетарної сфери. Проблема ефективності регулювання процентних ставок можливо розглядати лише комплексно, що обумовлено їх залежністю від системи чинників.

Основними напрямками підвищення ефективності регулювання процентних ставок у вітчизняній економіці є: обмеження немонетарних чинників виникнення інфляції, перехід до режиму плаваючого валютного курсу, впровадження сучасної грошово-кредитної політики і забезпечення контролю НБУ за процесом формування пропозиції грошей, розвиток методів та інструментів грошово-кредитної і процентної політики.

Основними інструментами та методами процентної політики, покращення застосування яких має підвищити її ефективність, є: розвиток операцій на відкритому ринку, розвиток операцій рефінансування комерційних банків, збільшення кредитних ресурсів НБУ та розширення можливостей облікової ставки, використання процентних ставок як одного з основних регуляторів економічної кон'юнктури, перехід до прямого таргетування інфляції.

Література

1. Гальчинський А. Теорія грошей : навч. посібн. / А. Гальчинський. – К. : Вид-во "Основи", 1998. – 415 с.
2. Гнатів О.А. Таргетування інфляції як оптимальний режим монетарної політики в Україні / О.А. Гнатів // Регіональна економіка. – 2009. – № 2. – С. 119-125.
3. Лазур С.П. Методи та інструменти грошово-кредитного регулювання трансформаційної економіки України / С.П. Лазур, Я.С. Лапчук, І.Р. Шевчик // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.2. – С. 194-200.
4. Стельмах В. Грошово-кредитна політика в Україні / В. Стельмах, В. Єпіфанов. – К. : Вид-во "Лібра-М", 2000. – 306 с.

Пелех У.В. Регуляция процентных ставок денежного рынка в Украине: проблемы и перспективы

Определены проблемы применения механизма государственной регуляции процентных ставок денежного рынка в переходной экономике Украины. Очерчены возможности и приоритеты процентной политики в условиях углубления трансформационных процессов.

Ключевые слова: денежно-кредитная регуляция экономики, процентная политика, процентная ставка, направления повышения эффективности процентной политики.

Pelekh U.V. Adjusting of interest rates of money-market is in Ukraine: problems and prospects

Certainly problems of application of mechanism of government control of interest rates of money-market in the transitional economy of Ukraine. Possibilities and priorities of percent policy are outlined in the conditions of deepening of transformation processes.

Keywords: monetary accommodation of economy, percent policy, interest rate, directions of increase of efficiency of percent policy.

УДК 330.85

*Доц. В.І. Роєнко, канд. істор. наук –
Дніпродзержинський державний технічний університет*

ДОСВІД РЕФОРМ ЛЮДВІГА ФОН ЕРХАРДА ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Науково обґрунтовано проблеми формування, розвитку та особливостей економічних реформ Німеччини після Другої світової війни. Звернено увагу на економічні функції держави в перехідний період та проаналізовано економічні функції держави в сучасній Україні.

Ключові слова: реформи, фінансовий стан країни, соціальне ринкове господарство, неолібералізм.

Унаслідок Другої світової війни економіка Німеччини опинилася у важкому становищі. Її наслідки були катастрофічними: обсяг промислового виробництва в 1946 р. становив близько 33 % від довоєнного рівня, сільське господарство було відкинуте на 30 років назад, виробництво сталі скоротилося в 7 разів, видобуток вугілля впав більш ніж у 2 рази [1, с. 438]. Німеччина втратила 25 % своєї території, близько 12 млн людей було виселено, кожен другий німець був безробітний, 20 % житла було повністю зруйновано, а 25 % пошкоджено [2]. У руїнах лежали міста, промислові підприємства були знищені бомбардуваннями або демонтовані й вивезені. У жалюгідному становищі опинилося фінанси країни. Кількість грошей, які перебували в обігу,

у багато разів перевищували готівку товарних запасів. Державний борг зріс з 27,2 млрд марок у кінці 1938 р. до 377,2 млрд марок у травні 1945 р. Інфляція досягла 600 % від довоєнного рівня. Все це вело до натуралізації господарства і продуктообміну. З приводу голоду у той час жартували: їди надто багато, щоб померти, але дуже мало, щоб жити.

Управління господарським життям було дезорганізовано. Фактично існувало дві системи центрального управління і планування – окупаційна влада і німецькі органи самоврядування [3, с. 168]. Жодна з них не в змозі була забезпечити раціонального ведення господарства. У цих умовах були проведені реформи, спрямовані на формування ринкової економіки і з метою перетворити Німеччину в потужну процвітаючу державу. Як часто буває, важкі часи висувають великих реформаторів. Для німців такою людиною став Людвіг фон Ерхард – учений, беззмінний міністр економіки, що увійшов до історії як автор однієї з найефективніших економічних реформ, відомої як німецьке економічне диво. Чим може бути корисний досвід реформ Ерхарда для України? Від початку реформ Німеччині було потрібно приблизно 12 років, щоб країна вийшла в лідери світової економіки. Для досягнення в Україні рівня життя Німеччини ми можемо доки лише мріяти. Саме тому як вивчення, так і безпосереднє дотримання досвіду німецьких реформ було б для нас цілком корисним. Тема цієї публікації є досить актуальною для сьогодення України. Багато українських вчених звертаються сьогодні до досвіду Німеччини. Серед них – Б.Д. Лановик, М.В. Лазарович, В.Ф. Чайковський, Ю. Ольсевич, Е.Л. Лортикян та інші

Саме професорові Ерхарду судилося кардинально змінити стан справ в економіці. Думається, що, не дуже перебільшуючи, можна сказати: всі ринкові реформи країн Заходу другої половини ХХ ст. більшою чи меншою мірою вийшли з реформ Ерхарда. Усім реформаторам довелося вирішувати вельми близькі за своїм характером проблеми. "Німецькому диву" сприяли такі причини:

- а) вдалося зберегти промисловий потенціал західної частини країни, репараційні платежі на користь США, Англії, Франції були невеликими;
- б) було достатньо дешевої робочої сили, особливо після репатріації (9 млн німців із Східної Пруссії та інших районів);
- в) особливості менталітету німецького народу (висока працездатність, схильність до дисципліни, порядку; готовність на будь-які жертви для відбудови країни і досягнення власного добробуту);
- г) заробітна плата робітників у перші повоєнні роки була на 35 % нижча, ніж до війни, а робочий тиждень був більшим;
- д) допомога США. За планом Маршалла, США дали Західній Німеччині 3,9 млрд доларів "стартової допомоги". Ці гроші витрачали на заміну застарілого обладнання, оновлення виробництва, утворення нових галузей (електроніки, нафтохімічної і т.д.). Відбувався процес пришвидшеної індустріалізації відсталіх регіонів Німеччини. За планом Маршалла, США постачали до Німеччини сировину, продовольство, споживчі товари. Західні країни та США стали розглядати Західну Німеччину не як противника, а як партнера, відводили їй роль форпосту в боротьбі проти Радянського Союзу, проти НДР. Це багато в чому визначило велику час-